

REMINIŲ LIETUVIŲ KALBOS PAGRINDINIŲ SAKINIO DALIŲ PERTEIKIMAS NORVEGŲ KALBOJE

Aurelija Griškevičienė

Skandinavistikos centras
Filologijos fakultetas
Universiteto g. 5, LT-01513 Vilnius, Lietuva
Tel. +3705 268 7235
El. paštas: aurelijam@takas.lt

Įvadinės pastabos

Aktualiosios skaidos teorija buvo sukurta teksto informacinei struktūrai ir jos reiškimo priemonėms atskirose kalbose paaiškinti ir ištirti. Nustatyta, kad atskirais sakinio elementais perduodamas nevienodas informacinis krūvis: viena sakinio dalimi nusakoma iš konteksto ar situacijos žinoma informacija, tema, o kitais – aktuali informacija, rema. Daugelyje indoeuropiečių kalbų pastebima aiški tendencija naują informaciją nukelti kuo toliau į sakinio galą¹. Tačiau skirtingos struktūros kalbose temos ir remos raiška skiriasi. Norvegų kalboje, kaip ir kitose analitinėse kalbose, galimybės sakinio aktualią skaidą reikšti žodžių tvarka gana ribotos. Fiksuota žodžių tvarka čia pirmiausia reiškiami sakinio dalių gramatiniai santykiai, o ne sakinio informacinė struktūra. Žinomą ir aktualią informaciją čia gali nurodyti morfologinės priemonės (žymimoji ir nežymimoji forma), leksika. Be to, aktualiosios skaidos komponentai efektyviai reiškiami įvairiomis sintaksinėmis konstrukcijomis: lūžiu, pristatomąja konstrukcija, inversija, sakinio dalies iškėlimu². Tiesa, šios konstrukcijos neatstoja sintetinių kalbų, taigi ir laisvą žodžių tvarką turinčios lietuvių kalbos, sintaksinių galimybių aktualiųjų skaidai reikšti. Pagrindinė rašytinės lietuvių kalbos aktualiosios skaidos raiškos priemonė yra žodžių tvarka. Lietuvių kalbos žodžių tvarka gramatiškai neapibrėžta, taigi ją galima perteikti bet kuria sakinio dalimi reiškiamą aktualią informaciją³.

¹ Manoma, kad galinės remos principas (*the principle of end-focus*) gali būti (arba beveik būti) laikytinas kalbų universalija (Leech G. N. 1983, *The Principles of Pragmatics*. London. P. 65 [cit. iš Dušková 1985, 128]). Šis principas galioja ne tik sakiniuose, bet ir tam tikrose frazėse, pvz. anglų kalbos kilmininko raiška (pasirinkimas tarp galūnės –s ir prielinksninio junginio) priklauso nuo to, kuris žodžių junginio elementas turi didesnę informacinę krūvį (plačiau apie tai žr. Standwell 1982).

² Plačiau apie norvegų kalbos aktualią skaidą žr. Faarlund 1992, Vagle et al. 1993, 170–174. Apie norvegų kalbos (Trondheimo dialekto) intonacijos ir pagrindinių aktualiosios skaidos komponentų santykį žr. Fretheim 1992. Apie pasyvo, pristatomosios konstrukcijos, pakartojimų, lūžio konstrukcijos, kai kurių prieviksnių vaidmenį sakinio aktualiojoje skaidoje žr. Golden et al. 1998, 159–172.

³ Plačiau apie lietuvių kalbos žodžių tvarkos ir pagrindinių aktualiosios skaidos komponentų santykį, apie tam tikrų leksikos vienetų vaidmenį sakinio aktualiojoje skaidoje, apie lietuvių kalbos aktualiosios skaidos ir frazės kirčio santykį žr. Girdenienė 1971. Apie lietuvių kalbos atributinio žodžių junginio narių tvarką žr. Girdenienė 1981. Apie tekstinę funkciją, temos ir remos raišką, sudėtinę temą lietuvių kalboje žr. Valeckienė 1998, 89–100. Apie aktualią skaidą anglų ir lietuvių kalbose žr. Valeika 1974.

Svarbiausi lietuvių kalbos žodžių tvarkos modeliai aprašyti lietuvių kalbos gramatikose (Ambrasas 1985, 1994, 1996, 1997a, 1997b), jų aprašas išspausdintas atskirame V. Ambrazo straipsnyje (žr. Ambrasas 1986).

Šio straipsnio tikslas – susisteminti ir apibendrinti pagrindinių lietuvių kalbos sakinio dalių, kuriomis perduodama aktuali informacija (reminio veiksnio ir tarinio), perteikimą norvegų kalboje, aprašyti ir išnagrinėti pagrindinius šių reminių sakinio dalių perteikimo modelius. Toks gretinamasis tyrimas leidžia ne tik parodyti įprastinius, gramatikose aprašytus reminio veiksnio ir tarinio raiškos būdus, bet ir išryškinti kitus kalbos vartosenoje dažnus atvejus, kuriems teorinėje literatūroje dėmesio neskiriama. Daugiausia remiamasi medžiaga, surinkta iš R. Granausko apysakos „Gyvenimas po klevu“, vienintelio į norvegų kalbą išversto prozos kūrinio, ir jos vertimo į norvegų kalbą⁴. Kadangi empirine medžiaga pasirinktas vertimas, straipsnyje taip pat atkreipiamas dėmesys į praktinę su reminio veiksnio ir tarinio perteikimu vertime į norvegų kalbą susijusią problemą – vertimuose klaidingai interpretuojamą veiksniu ir tariniu perduodamą aktualią informaciją ir dėl to pasitaikančias vertimo klaidas.

2. Aktualios informacijos perteikimas veiksniu

2.1. Pagal sakinio dalių išsidėstymą norvegų kalba nuosekli; pagrindinių sakinio dalių išsidėstymo modelis yra SVO, pvz.: *Diana sendte et brev ~ Diana išsiuntė laišką*. Veiksny, kaip ir tarinys, norvegų kalbos sakinyje privalomas. Jo gali nebūti tiksliai liepiamosios nuosakos sakiniuose (Lie 2003, 60, Faarlund et al. 1997, 676). Neutraliame norvegų kalbos sakinyje veiksny ir kai kurios aplinkybės dažniausiai užima temos poziciją, o žymėta žodžių tvarka būna, kai papildinys, vardinė tarinio dalis arba kai kurios aplinkybės iškeliamos į sakinio pradžią (Vagle et al. 1993, 171–172). Veiksny tokiais atvejais nukeliamas už tarinio (jei tarinys sudėtinis, už jo pirmojo dėmens, išreikšto veiksmažodžio asmenuojama forma), o po jo eina kitos (antrininkės) sakinio dalys.

2.2. Kai veiksnio – remos neįmanoma vertime iš lietuvių kalbos į norvegų perteikti žodžių tvarka, t.y. nukelti jo į sakinio galą, paranki veiksnio remizavimo forma gali būti pasyvas. Keičiant aktyvo formos sakinį į pasyvą, veiksny tampa papildiniu, nukeliamas į sakinio galą ir rodo svarbiausią sakinio informaciją, remą⁵, pvz. *senelis išvirė arbatos ~ bestefar kakte te, arbata (buvo) išvirta senelio ~ teen ble kakt av bestefar*. Norvegų kalboje pasyvo vaidmuo remizuojant veiksny žymiai svarbesnis, negu lietuvių. Lietuvių kalboje veiksny – remą nukelti į sakinio galą įprasta (žr. Ambrazas 1997a, 650). Čia vartojant tiek pasyvo, tiek aktyvo formas sakiniai aktualiosios skaidos atžvilgiu gali būti vienodos žodžių tvarkos, pvz.: *ši namą pastatė tėvas* ir *šis namas pastatytas tėvo*. O norvegų kalboje pasyvizacija labai parankus būdas iškelti reminį veiksny iš jam būdingos pirmosios sakinio pozicijos, pvz.:

⁴ Granauskas R. 2000. *Gyvenimas po klevu*. Vilnius. Toliau trumpinama GK.

Granauskas R. 1991. *To fortellinger fra Litauen* / Vert. P. Arbo. Oslo. Toliau trumpinama TFL.

⁵ Pasyvas nebūtinai vartojamas veiksniui remizuoti nukeliant jį į sakinio galą. Sakiniuose su pasyvu veiksnio gali iš viso nebūti, – pasyvo vartojimas parankus ir kitais atvejais, pvz., (Golden et al. 1998, 162–163) kai norima pabrėžti papildinį ar veiksmą, kai veikėjas neįdomus ir komunikacinėje situacijoje savaime aiškus, kai jis nežinomas arba kai jį sąmoningai norima nuslėpti.

- (1) *Pernai dar gaidys buvo (...), bet jį nusinešė vanagas (GK 6).* *I ffor fantes det fremdles en hane (...), men den ble tatt av hauken (TFL 10).*
**Pernai buvo Ø dar gaidys (...), bet jis buvo paimtas vanago⁶.*

2.3. Bet kurią sakinio dalį, kuria reiškiamas sakinio aktualioji informacija, rema, galima pabrėžti lūžio konstrukcija (angl. *cleft*). Norvegų kalboje sakinyje su minimąja konstrukcija pradedamas *det er ~ tai yra* arba *det var ~ tai buvo* ir po jo sakoma ta sakinio dalis, kurią norima pabrėžti. Pagrindinė lūžio konstrukcijos funkcija yra akcentuojamoji, ja parodoma, kuri sakinio dalis komunikaciniu požiūriu svarbiausia. Tai paranki priemonė remizuoti ir veiksniumi⁷, pvz.:

- (2) *Gal čia tas rašalas sunkiasi per kaktą? (GK 137)* *Kanskje var det all spriten som piplet ut av pannen? (TFL 122)*
**Gal buvo tai visas alkoholis, kas tekėjo iš kaktos?*

2.4. Reminį veiksnių nukelti toliau sakinio galo link galima ir pristatomąja konstrukcija⁸. Norvegų kalboje sakinyje su pristatomąja konstrukcija pradedamas nekirčiuotu nežymimuoju įvardžiu *det* (pvz.: *det har oppstått et problem ~ *Ø iškilo problema*), kuris vadinamas laikinuoju veiksmu, o tikrasis veiksmas nukeliamas toliau į sakinio dešinę pusę, į papildinio poziciją po asmenuojamosios veiksmožodžio formos. Taigi tokiu atveju veiksmas, kuriuo pasakoma aktualioji sakinio informacija, iškeliamas iš temos pozicijos.

3 pavyzdyje temos pozicijoje yra ne tik informacinio krūvio neturintis nežymimasis įvardis *det*, bet ir aplinkybė, – taigi informacinis krūvis perteiktas tiksliai:

- (3) *Ne, dešinėje jokio balso (GK 9).* *Nei, på høyre side var det ikke en lyd (TFL 12).*
**Ne, dešinėje pusėje nebuvo Ø garso.*

2.5. Veiksnių remizuoti galima keičiant jų kita tos pačios reikšmės sakinio dalimi.

(4) pavyzdyje veiksmas *akinių stiklai* pakeistas po veiksmožodžio einančia aplinkybe *i brillene ~ akiniuose*, o veiksmo pozicijoje pavartotas jokio informacinio krūvio neturintis veiksmas *det*. Taigi sakinio informacinis krūvis perteikiamas didėjančia tvarka:

- (4) *Ir dar ji matė, kaip blizga rėkiančiojo akinių stiklai (...)* (GK 31). *Nå så hun hvordan det blinket i brillene til den brølende mannen (...)* (TFL 31).
**Dabar matė ji, kaip Ø blizgėjo akiniuose rėkiančiojo vyro.*

⁶ Čia ir toliau sakiniuose, kuriuose yra kelios temos ir remos, išretinama tiriamoji sakinio dalis.

Ženklu * čia ir toliau žymimas pažodinis sakinio vertimas. Kai pažodinis vertimas trukdo suprasti sakinį aktualiosios skaidos atžvilgiu, jis derinamas prie lietuvių kalbos gramatikos.

Ženklu Ø čia ir toliau pažodiniame vertime žymima informacinio krūvio neturinčio elemento (nežymimojo įvardžio *det*) vieta.

⁷ Plačiau apie norvegų kalbos lūžio konstrukciją ir jos atitikmenis lietuvių kalboje žr. Griškevičienė 2002.

⁸ Plačiau apie norvegų kalbos pristatomąją konstrukciją ir jos atitikmenis lietuvių kalboje žr. Griškevičienė 2003.

2.10. Vienoda žodžių tvarka lietuvių ir norvegų kalboje gali būti sakinių su tiesiogine kalba autoriaus kalboje, kurios pradžioje eina tarinys, o po jo veiksny, pvz.:

- (11) – *Kakoj skirtum!.. – atsakė jis* – *Spiller ingen rolle! sa han (...)* (TFL 122).
(...) (GK 137). *– *(Tai) ne vaidina jokio vaidmens! – pasakė jis.*

2.11. Sakiniuose, kuriuos sudaro tiktai veiksny ir tarinys, ir kuriuose veiksniai remizuoti netinka jokios sintaksinės ar leksinės remizavimo priemonės, veiksnį – remą norvegų kalboje rodo tiktai loginis kirtis, kurio vieta rašytiniame tekste adresatui ne visada savaime aiški. Tokiais atvejais lietuvių kalbos žodžių tvarka informacijos krūvis perteikiamas aiškiau, pasitaiko mažiau dviprasmiškų pavyzdžių, kur skaitytojas sakinio informacinę struktūrą gali interpretuoti dvejopai, pvz:

- (12) (...) *bet susitiko judvieju žvilgsniai* (...) (GK 32). (...) *men blikket deres møttes* (...) (TFL 31).
**bet žvilgsniai jų susitiko.*

- (13) *Pasikeitė akys, viskas* (GK 141). *Øynene og alt forandret seg* (TFL 126).
**Akys ir viskas pasikeitė.*

2.12. Deja, pasitaiko ir atvejų, kai vertime į norvegų kalbą rema eina ne veiksny, kaip originale, o kitos sakinio dalys, taigi informacinė struktūra perteikiama klaidingai, pvz.:

- (14) *Ji prisiminė, kaip staugė prie būdos senasis šuo* (GK 10). *Hun husket hvordan den gamle hunden ulte ved hundehuset* (TFL 13).
**Ji prisiminė, kaip senasis šuo staugė prie būdos.*

Toliau pateikiamo sakinio vertime žymėto turinio daiktavardžiu išreikštas veiksny pavartotas pirmojoje, temos, pozicijoje, taigi nematyti, kad juo perteikiama sakinio aktuali informacija:

- (15) (...) *į kiemą su dviračiu įvažiavo Vytautas, Onelės anūkas* (GK 97). *Vytautas, Oneles sønnesønn, kom syklende inn på gårdsplassen* (TFL 88).
**Vytautas, Onelės anūkas, įvažiavo dviračiu į kiemą.*

(16) pavyzdyje veiksny – rema *ir tos* į norvegų kalbą išverstas asmeniniu įvardžiu *de – jos* ir pavartotas sakinio pirmojoje, temos, pozicijoje. Taigi pagrindiniai aktualiosios skaidos komponentai vertime ne tie, kaip originale:

- (16) *Juk ir tos per žiemą nededa* (GK 92). *Men de verper jo ikke om vinteren* (TFL 84).
**Bet jos nededa juk per žiemą.*

(17) pavyzdyje lietuvių kalboje veiksnį – remą rodo ir leksika (dalelytė *ir*), ir inversija. Vertimas į norvegų kalbą neutralios žodžių tvarkos. Pavartojus prieveiksmį *også ~ taip pat* prieš veiksnį, rema būtų perteikta tiksliau:

- (17) *Ir aš prie savo būdos nusimirsiau!..* (GK 11) *Jeg skal også dø ved huset mitt!* (TFL 14)
**Aš irgi numirsiu prie savo namo!*

3. Aktualios informacijos perteikimas tariniu

3.1. Norvegų kalbos tarino vieta sakinyje griežtai apibrėžta – pagrindiniame sakinyje tarinys (veiksmažodžio asmenuojama forma) užima antrąją poziciją, o šalutiniame sakinyje prieš jį eina veiksnyis ir enklitinės aplinkybės. Taigi tarinio – remos negalima nurodyti žodžių tvarka. Panašios struktūros anglų kalbos sakiniuose, kur aktuali informacija pasakoma tariniu, tarinio pozicija laikoma remine (Dušková 1985, 129), o tariniui – remaini reikšti daugiau jokių priemonių nenaudojama. Tas pats principas galioja ir norvegų kalbai¹⁰, pvz.:

(18) <i>Kentės žmogus dantis sukandęs (...)</i> (GK 68).	<i>Mannen holdt ut med sammenbitte tenner (...)</i> (TFL 62).
*Vyras kentėjo sukandęs dantis.
(19) <i>Rett overfor ham var det store speilet hvor alle nølte litt før de gikk ut (...)</i> (Hansen E. F. 1998. <i>Salme ved reisens slutt</i> : 5 leid. Trondheim. P. 216).	<i>Tiesiai virš jo kabėjo didžiulis veidrodis, ties kuriuo visi stabelėdavo prieš įeidami vidun (...)</i> (Hansen E. F. 1997. <i>Psalmė kelionės pabaigoje</i> / Vert. R. Paičienė. Vilnius. P. 213).
* <i>Tiesiai virš jo buvo Ø didžiulis veidrodis, kur visi stabelėdavo truputį prieš išeidami.</i>

3.2. Toliau pateikiamuose sakiniuose lietuvių kalboje remainis tarinys sakinio gale, o po tarinio norvegų kalboje eina dar viena ar dvi sakinio dalys. Šiuose pavyzdžiuose tai asmeniniais ir nežymimaisiais įvardžiais išreikšti papildiniai, kurie paprastai priklauso sakinio temai. Lietuvių kalbos žodžių tvarkos taisyklės leidžia tokias sakinio dalis atkelti prieš remainį tarinį:

(20) <i>Jis norėjo jai kažką pasakyti</i>
GK10	<i>Den ville si henne noe</i> (TFL 13).
* <i>Jis norėjo pasakyti jai kažką.</i>
(21) <i>Ji negalėjo jo net užkasti</i>
(GK 10).	<i>Hun kunne ikke engang begrave den</i> (TFL 13).
* <i>Ji negalėjo netgi užkasti jo.</i>

3.3. Parankus būdas tariniui iškelti iš sakinio antros pozicijos yra veiksmažodžio nominalizavimas, nes daiktavardžiu išreikštą sakinio dalį lengviau nukelti į sakinio galą, pvz.:

(22) <i>Buivydienė ir paspekuliudavo, ir naminę slapčia pardavinėdavo (...)</i> (GK 68).	<i>Kona drev både med svartebørshandel og hjemmebrengt salg i smug (...)</i> (TFL 62).
* <i>Žmona užsiėmė ir spekuliuavimu, ir naminės pardavinėjimu slapčia.</i> |
|--|--|

¹⁰ Tokio remainio tarinio kartais neatpažįsta vertėjai, verčiantys tekstą iš norvegų kalbos į lietuvių. Toliau pateikiamo sakinio remaini – tarinys *stabelėdavo*, tačiau lietuvių kalbos sakinio žodžių tvarka rodo kitą remainį – aplinkybę *prieš įeidami vidun* (beje, čia neteisingai išverstas ir prieveiksminis *ut ~ lauk*). Geriau atspindėta aktualioji skaida galėtų būti verčiant šį sakinį taip: *Tiesiai virš jo kabėjo didžiulis veidrodis, ties kuriuo prieš išeidami visi stabelėdavo*.

3.4. Dar vienas parankus tarinio remizavimo būdas vertime į norvegų kalbą yra tarinio keitimas kita sakinio dalimi.

(23) pavyzdyje reminio tarinio funkciją vertime atlieka papildinys *med den gode smaken ~ su geru skoniu*, išreikštas prielinksniu junginiu:

(23) (...) <i>atsibundu – kad skanėjas burnoj, kad skanėjas!.. (GK 92)</i>	(...) <i>og våkner med den gode smaken i munnen! (TFL 84).</i> <i>*ir pabunda su geru skoniu burnoje.</i>
--	--

(24) pavyzdyje rema yra tarinys su papildiniu *atidarē dureles*, vertime rema – tikslo aplinkybė, išreikšta veiksmažodžio bendratimi su priklausomu žodžiu:

(24) <i>Šis pasilenkęs atidarē dureles, žvilgterėjo į vidų (GK 98).</i>	(...) <i>som bøyde seg for å åpne ovnsluken og titte inn (TFL 88).</i> <i>*kuris pasilenkė, kad atidarytų krosnies duris ir žvilgterėtų į vidų.</i>
---	--

(25) pavyzdyje veiksmažodžio *artėjo* reikšmė ir funkcija aktualiosios skaidos atžvilgiu perteikta veiksmažodžio irrieveiksmio junginiu *kom nærmere ~ važiavo arčiau*. Informacinis krūvis perteiktas tiksliai, nesrieveiksmiu *arčiau* reiškiamą aktuali informacija:

(25) <i>Jis artėjo ir artėjo (GK 143).</i>	<i>Men den kom bare nærmere og nærmere (TFL 127).</i> <i>*Bet jis važiavo tik arčiau ir arčiau.</i>
--	--

3.5. Dar vienas ir kitose kalbose pastebimas veiksmažodžio – remos perteikimo būdas yra keisti patį veiksmažodį kitu. Toliau pateikiamame pavyzdyje veiksmažodis *būti* keičiamas veiksmažodžiu *gauti*:

(26) <i>Ar tu žinai, kas tau bus už tokius žodžius?! (GK 32)</i>	<i>Vet du hva du kan få for å snakke slik?! (TFL 31)</i> <i>*Žinai tu, ką gali gauti už kalbėjimą tokį?!</i>
--	---

3.6. Tarinį remizuoti galima ne tik vieną sakinio dalį keičiant kita, bet ir įvedant ir papildomų temos elementų, padedančių nukelti veiksmažodžiu išreikštą aktualią informaciją sakinio galo link. (27) pavyzdžio sakinyje papildomai įvestas tarinys *ble stående ~ liko stovėti*:

(27) <i>(Ji išleido jį iš kameros į priemenę ir) ant slenksčio akmens jam pašvietė (...) (GK 19).</i>	<i>Hun ble stående på steintrammen og lyse (...) (TFL 20).</i> <i>*Ji liko stovėti ant slenksčio akmens ir pašvietė.</i>
---	---

3.7. Norvegų kalbos sakiniuose, kurių rema – neigiamas veiksmažodis¹¹, veiksmažodis užima įprastą antrąją sakinio poziciją, o tai, kad juo perduodama aktuali informacija, rodo jo neigiamas turinys, pvz.:

¹¹ Norvegų kalboje neigiami veiksmažodžiai sudaromi su norvegų kalbotyrojerieveiksmiu laikomu *ikke*, kuris pagrindiniame sakinyje eina po veiksmažodžio kaitomos formos, o šalutiniame sakinyje prieš ją.

(28) *Šuns ji nebeturėjo (...) (GK 6).* *Hun hadde ikke noen hund lenger (TFL 9).*
**Ji nebeturėjo jokio šuns.*

Norvegų kalboje neiginys gali būti sustiprinamas inversija, kai į sakinio pradžią iškeliamas neigiamasrieveiksmis *ikke*. Tokiais atvejais informacinis krūvis perteikiamas tiksliai, nes neiginio *ikke* inversija norvegų kalboje nėra dažna, ji būdinga tik ekspresyviai tiesioginei kalbai, kurioje vartojama liepiamoji nuosaka, pvz.:

(29) – *Tu neskubėk taip (...) (GK 138).* – *Ikke ha det så travelt (...) (TFL 122).*
*– *Nebūk toks skubantis.*

Kai sakinyje yra neiginys, vertime gali būti keičiama neiginio turinio sakinio dalis. (30) pavyzdyje lietuvių kalboje pavartotas neigiamas veiksmažodis *nebegyvena*, o norvegiško sakinio veiksnio pozicijoje pavartotas įvardis *niekas*, taigi neiginio sakinio pozicija ir originale, ir vertime likusi ta pati, informacinis krūvis perteiktas tiksliai:

(30) (...) *nebegyvena jau ir tie žmonės* *Ingen av menneskene bodde der lenger (TFL 14).*
(GK 11). **Niekas iš tų žmonių (ne)gyveno ten.*

3.8. Deja, aktualią informaciją reiškiantį tarinį vertimuose tiksliai perteikti pavyksta ne visada.

(31) pavyzdyje veiksmažodis sakinio gale, juo perteikiama aktuali informacija. Norvegų kalboje tai perteikta netiksliai, čia rema – laiko aplinkybė *straks ~ greitai*. Šią aplinkybę pavartojus sakinio pradžioje, pagrindinių aktualiosios skaidos komponentų perteikimas būtų buvęs tikslesnis:

(31) (...) *aš tuoj pareisiu (GK 139).* (...) *jeg kommer straks (GK 124).*
**aš pareisiu tuoj.*

(32) pavyzdyje išversto sakinio neutrali žodžių tvarka rodo remą – papildinius, kai originale rema tariniai:

(32) *Kepures jie nusiėmė, puskailinius* *De tok av seg luene, knappet opp jakkene og slo*
atsisegė ir visi susėdo prie stalo *seg ned ved bordet (TFL 20).*
(GK 18). **Jie nusiėmė kepures, atsisegė švarkus atsisėdo*
prie stalo.

4. Išvados

Perteikiant lietuvių kalbos reminių veiksnių norvegų kalboje vartojamas pasyvas, įvairios sintaksinės konstrukcijos (lūžis, sakinio dalies pakartojimas, pristatomoji konstrukcija), keičiamos sakinio dalys arba jų raiška, pertvarkoma sakinio sintaksė, keičiama sakinio dalių semantika, įvedama papildomų sakinio elementų, padedančių vertime išlaikyti tokią pačią informacinę struktūrą kaip ir originale.

Perteikiant lietuvių kalbos reminių tarinių norvegų kalboje gali būti pertvarkoma sakinio sintaksė, keičiama sakinio dalių semantika, nominalizuojama veiksmažodžiu išreikšta sakinio dalis, keičiamos sakinio dalys ar jų raiška, įvedama papildomų temos elementų. Tačiau

ir tariniui būdinga antroji sakinio pozicija gali būti laikoma remine, ir nevartojama jokių papildomų priemonių tariniui – remai nurodyti.

Abiejuose kalbose remai reikšti panašiai vartojamos leksinės priemonės, kartais skiriasi neiginio raiška. Medžiaga rodo, kad abiejuose kalbose galioja galinės remos principas, bet dažna ir inversija. Tai, matyt, lemia tyrimo medžiaga – grožinis tekstas ir juo perteikiamos gyvosios šnekamosios kalbos stilizacija.

Deja, verčiant tekstą į norvegų kalbą, ne visada išnaudojamos gramatinės ir leksinės aktualiosios skaidos raiškos galimybės, ir informacinė struktūra kartais perteikiama netiksliai. Vertimų aktualiosios skaidos klaidos rodo, kad šį gramatinį reiškinį vertėjai išmano nepakankamai, taigi į jo svarbą reikėtų kreipti daugiau dėmesio, nes nepavykus aktualiosios skaidos perteikti pagal autoriaus intenciją, gali būti iškraipoma sakiniu perduodama informacija.

LITERATŪRA

- Ambrazas V., 1985. *Грамматика литовского языка*. Отв. ред. В. Амбразас. Вильнюс.
- Ambrazas V., 1986. Dabartinės lietuvių kalbos žodžių tvarkos modeliai. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*, A ser. 3 (96), 92–102.
- Ambrazas V. (red.), 1994. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*: 1 leid. Vilnius. Ambrazas V. (red.) 1996. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*: 2 leid. Vilnius. Ambrazas V. (red.) 1997a. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*: 3 leid. Vilnius. Ambrazas V. (red.) 1997b. *Lithuanian grammar*. Vilnius.
- Dušková L., 1985. The position of the rheme in English and Czech sentences as constituents of a text. *Philologica Pragensia*, 3, 128–135.
- Faarlund J. T., 1992. *Norsk syntaks i funksjonelt perspektiv*. Oslo.
- Faarlund J. T., Lie S., Vannebo K. J. I. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo.
- Fretheim T., 1992. *Gramatically underdetermined Theme–Rheme articulation*. Roskilde.
- Girdenienė D., 1971. Aktualioji skaida ir jos reiškinio būdai lietuvių kalboje. *Kalbotyra* 22, 35–47.
- Girdenienė D., 1981. Derinamojo pažyminio vieta tarminėje ir bendrinėje lietuvių kalboje. *Baltistica*, 17 (2), 156–169.
- Golden A., MacDonald K., Ryen E. 1998. *Norsk som fremmedspråk*: 2. leid. Oslo.
- Griškevičienė A., 2002. Norvegų kalbos lūžio konstrukcija ir jos atitikmenys lietuvių kalboje. *Baltistica*, 38 (2), 245–256.
- Griškevičienė A., 2003. Norvegų kalbos pristatomoji konstrukcija ir jos atitikmenys lietuvių kalboje. *Kalbotyra*, 52 (1), 33–44.
- Lie S., 2003. *Innføring i norsk syntaks*: 5 leid. Oslo.
- Standwell G. J. B., 1982. Genitive constructions and functional sentence perspective. *IRAL*, Vol. 20 (4), 257–261.
- Vagle W., Sandvik M., Svennevig J., 1993. *Tekst og kontekst*. Oslo.
- Valeckienė A., 1998. *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius.
- Valeika L., 1974. *Word Order in Lithuanian and English in Functional Sentence Perspective*. Vilnius.

NORWEGIAN EQUIVALENTS TO LITHUANIAN RHEMIC SUBJECT AND PREDICATE

Aurelija Griškevičienė

Summary

In Norwegian, like in other analytical languages, the distribution of information in terms of Functional Sentence Perspective (FSP) is heavily constrained by the grammatically defined word order, whereas the main means of expression of FSP in written Lithuanian is the word order, which is grammatically unrestricted thus enabling to convey the new information by any sentence part. The aim of this article is to summarise and classify expressions of Norwegian equivalents to the rhemic subject and predicate in the Lithuanian language. The analysis resorts for illustrations to the short story "Gyvenimas po klevu" by Granauskas and its translation into Norwegian.

The analysis shows, one of the best ways to shift the rhemic from the usual position at the beginning of a sentence in the Norwegian language is by applying the passive voice. The subject can equally be made rhemic by the cleft, presentative construction, the reduplication of a sentence part. The subject rhemisation can happen by replacing it with other sentence parts of the same meaning. To retain the rhemic subject in translation, not only can a word order be reshuffled, but even an extra sentence added to convey new information.

In Norwegian, the predicate has a strictly defined second position. Therefore, the rhemic predicate is impossible to indicate by a word order. In Norwegian sentences where new information is presented through the predicate, the position of the predicate is considered rhemic, and no other means to express the rhemic predicated are employed. In translation, the rhemic predicate can be expressed through the nominalization, which facilitates the needed shift. As the empiric material demonstrates, the predicate replacement by any other sentence part is the most frequent way for the rhemisation of the predicate. It is also possible to make verb-for-verb replacement. In certain cases, extra thematic elements, helping to shift the focus predicate.

The use of lexical means, to express the rheme is similar in both languages. The exception is the expression of negation, which may have occasional differences. Both languages display the principle of the end position of the rheme with an exception of cases of inversion, which is not rare in the text of fiction, as it tries to convey the stylisation of spoken language.

Unfortunately, not all the available means of expression of FSP are employed in the translation, which leads to occasional distortions of the source information. Its importance should be given a higher degree of consideration.

Įteikta 2008 m. balandžio mėn.